



75 години  
years

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА  
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ

# ЗБОРНИК - ПРЕДАВАЊА

на 56. ЛЕТНА ШКОЛА на МЕЃУНАРОДНИОТ  
СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,  
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА  
при УКИМ во Скопје

Охрид, 17 – 31.8.2023 година



75 години  
years



Скопје, 2024



**РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА**  
**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ**

**ЗБОРНИК - ПРЕДАВАЊА**  
**на 56. ЛЕТНА ШКОЛА на МЕЃУНАРОДНИОТ**  
**СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,**  
**ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА**  
**при УКИМ во Скопје**

**Охрид, 17 — 31.8.2023 година**

**75** години  
years

**За издавачот:**

проф. д-р Биљана Ангелова, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**Предавања** на 56. Летна школа на МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА при УКИМ во Скопје

**Редакциски одбор:**

проф. д-р Александар Скепаровски, проректор за меѓународна соработка  
проф. д-р Кристина Николовска, директор на МСМЈЛК при УКИМ  
проф. д-р Веселинка Лаброска, дописен член на МАНУ  
проф. д-р Лорета Георгиевска-Јаковлева  
м-р Евдокија Илијевска

**Уредник:**

проф. д-р Биљана Ангелова, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**Јазична редакција:**

м-р Лилјана Јовановска  
Филаделфија ДООЕЛ

**Компјутерска обработка:**

Виктор Кочомановски

**Печати:**

Винсент Графика - Скопје

**Тираж:**

150 примероци

проф. д-р Ѓоко Ѓорѓевски  
Православен богословски факултет „Свети Климент Охридски“  
при УКИМ во Скопје  
gjoko.gjorgjevski@pbf.edu.mk

## СОВРЕМЕНИТЕ ПРЕВОДИ НА СВЕТОТО ПИСМО НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

**Апстракт:** Библијата е најпреведуваната книга на сите времиња. Нејзините преводи се дел од културната историја на човештвото, многу аспекти влијаат врз преведувачките процеси низ времињата. Потребно е да се има предвид дека преводот има две меѓусебно тесно поврзани страни. Едната е јазикот, другите културната позадина, а во македонската историја обете се нераскинливо поврзани со библиските преводи. Текстот има намера да даде преглед на историјата, карактеристиките значењето на преводите на Светото писмо на современ македонски јазик.

**Клучни зборови:** Свето писмо, Библија, преводи, македонски јазик, црква

Преведувањето на целото Свето писмо се случува ретко во македонската писмена традиција во минатото. Таков е примерот со Пчињската и Лесновската Библија од 14 век, кога ги наоѓаме сложено заедно сите библиски книги. Сепак, најчесто се работи за препишани одделни библиски книги во средновековните скрипторски центри, како што се Псалтирот, Паримејникот, Евангелието и Апостолот. Псалтирот е една од најчесто препишуваниите книги во македонските книжевни центри, а меѓу најзначајните македонски псалтирни ракописи се: Синајскиот глаголки псалтир (11 век), Болоњскиот псалтир (13 век), Погодински псалтир (12–13 век). Кога станува збор за паримејникот, сесмета дека неговите нови редакторски измени настанале во 10 век и тоа најверојатно во Македонија. Меѓу поважните би ги издвоиле: Григоровичевиот паримејник, којшто потекнува од 12 век и е најстар во рамките на досега откриени и зачувани паримејници, како и Хлудовиот паримејник, којшто воедно е и најпознатиот македонски текст од 14 век, познат уште и како Лобоковски. Исто така, најстарите руски библиски ракописи биле пишувани врз основа на македонски подлошки, како што се Остромировото евангелие (11 век), Слуцкиот (10 век) и Евгениевскиот псалтир (11 век), но и најстарите српски книжевни споменици, како Мирославовото (12 век) и Вукановото евангелие (13 век), а таквата традиција продолжува трае низ целото средновековие (Поп-Атанасов 2008: 13–14).

## Преглед на историјата на современите македонски библиски преводи

Како што беше случајот со најстарите преводи на словенски јазик од светите браќа Кирил и Методиј, така и првиот превод на современ македонски јазик беше направен за црковна и богослужбена намена. Најпрвин беше публикувано богослужбеното евангелие во 1952 година (дневните и празничните читања од евангелијата), а само неколку години потоа, во 1957 година се појави и боголужбениот апостол (дневните и празничните читања од Посланијата на св. ап. Павле, од Соборните посланија и од книгата Дела апостолски). Сепак, преведувачкиот подвиг на библиските текстови на македонски јазик започнува уште за време на Втората светска војна, во 1942 година, додека уште и не бил кодифициран македонскиот литературен јазик (Гиревски 2004: 53–55). Преводот бил вршен од тогашниот отец Ѓорѓи Милошев, подоцнежниот митрополит повардарски Гаврил, а потоа и архиепископ и поглавар на Македонската православна црква (1986–1993), но во дооформувањето на некои новозаветни текстови учествуваат и проф. Трајан Митревски и академик Петар Илиевски, тогаш како вероучител (Илиевски 2003: 217–224). Во 1959 година за прв пат излегува целосен превод на текстот на четири евангелија, додека првото комплетно издание на Новиот завет се појавува во 1967 година.

Долги години комисија на Светиот Синод на Македонската православна црква, предводена повторно од владиката Гаврил, а сочинета од владиката Михаил (тогаш Методи Гогов, кој подоцна, во годините од 1993 до 1999 година, ќе биде и Поглавар на Македонската православна црква), проф. отец Трајан Митревски, проф. Борис Бошковски и други, работи на преводот на Светото писмо на Стариот завет<sup>4</sup>. Како базиларен текст е земен црковнословенскиот текст на Светото писмо, во консултација со другите словенски и модерни преводи<sup>5</sup>. И додека како

4 Во една Синодска одлука од 1974 год., како учесници во подготвувањето на текстот на Стариот завет, заедно со преведувачот проф. Ѓорѓи Милошев, се спомнуваат Митрополитот Американско-канадски г. Кирил, пр.ст. Трајан Митревски, пр.ст. Славчо Петров, пр. Петар Јорданов, ѓакон Јован Каревски (подоцна митрополит Петар), ѓакон Јован Таковски и Борис Бошковски, со задолжение да го прегледаат текстот и да го подготват за печат. Но, Комисијата не успеала да проработи, а редакторската улога ја преземаат професорите пр.ст. Методи Гогов, пр.ст. Трајан Митревски и Борис Бошковски и преведувачот Ѓорѓи Милошев, кои, со прекини работат се до конечното издавање на македонското издание на Светото писмо.

5 Во договорот на Митрополитскиот управен одбор од 1960 год. стои: „Преведувањето на Стариот завет преведувачот се задолжува да го врши врз основа на црковнословенскиот и латинскиот превод, а да се прави споредувања и со српскиот, бугарскиот и рускиот текст, како уште и со германскиот, францускиот, англискиот и други преводи, за да може преводот да биде по можност што подобар и поточен“.

преведувач на протоканонските книги на Стариот завет се смета проф. Ѓорѓи Милошев, девтероканонските книги се преведени претежно од страна на проф.пр.ст. Методи Гогов.

По неколку децениско посветено работење на преводот на Стариот завет, дури во 1990 година се појавува првиот комплетен превод на целото Свето писмо на македонски јазик. Содржината на ова прво издание на македонската Библија го следи примерот на црковнословенската Библија, односно ги содржи и дветероканонските книги, со што брои вкупно 77 книги<sup>6</sup>.

Во меѓувреме беше направена ревизија на постоечкиот превод. Ревидираниот текст во 2006 година се појави во две едиции: една со девтероканонските книги, а другата само со протоканонските книги. Претходно, во текот на 2001 година издвоено беше отпечатен Псалтирот според ревидираната верзија.

Богослужбеното евангелие е препечатено дури после повеќе од половина век, во 2008 година, а содржи нов ревидиран текст, подготвен од страна на Комисија на Светиот архиерејски синод на Македонската православна црква<sup>7</sup>.

Кон крајот на 2023 година треба да излезе нов превод на Новиот завет од новозаветен грчки јазик, подготвуван од православни теолози, додека во текстот на 2024 година и нов превод, односно два нови превода на Псалтирот, еден од старогрчки, а другиот од еврејски јазик.

### **За јазикот и јазичните карактеристики на преводите**

За јазикот на ова прво издание на Светото писмо на современ македонски јазик, најдобро говори и самиот преведувач: „Со оглед на тоа што нашиот библиски превод извршен пред илјада години во јазична смисла претрпел промени, така што станал неразбирлив, тоа беше и причина што се појави и потреба од нов превод и тоа целосен на наш современ македонски литературен јазик... А при преведувањето ние се трудеме колку е можно да не се оддалечуваме од оригиналот, а во исто време јазикот да биде разбирлив, чисто народен и пристапен до сите“<sup>8</sup>.

6 Единствената разлика е во распоредот на старозаветните книги. Додека во црковнословенската Библија Третата книга Ездра е издвоена на крајот од Стариот завет, во македонското издание таа е сместена по Втора книга Ездра.

7 Во комисијата, којашто беше предводена од Митрополитот Дебарско-кичевски г. Тимотеј, учествуваа: проф. д-р Ратомир Грозданоски, проф. д-р Ѓоко Ѓорѓевски, архимандрит Нектариј, протоѓакон Славе Пројкоски и проф. о. Јован Кумевски.

8 Извадокот е од Словото на Архиепископот Охридски и Македонски г.г. Гаврил на промоцијата на Светото писмо, одржана на 18 октомври 1990 во Универзитетската библиотека во Скопје.

При преведувањето се користени и други современи преводи, претежно од нашето опкружување, па оттаму потекнуваат и се забележуваат туѓи лексеми или синтаксички конструкции. Од друга страна, пак, користењето на преводи со друга текстуална подлошка прави на места, посебно во Стариот завет, текстот да се разликува од црковнословенскиот превод.

Текстот содржи бројни архаизми, преземени зборови од црковнословенскиот јазик, како и употребата на падежна форма кај имињата (на Соломона, на Давида, на Господа), а карактеристична е и употребата на „Он“ како лична замена (3 лице) кога се однесува на Бога.

Во ревидираното издание од 2006 година, направени се поправки од текстолошки и јазичен карактер. Така, на пример, заменката Он (за 3 лице), којашто се однесува на Бога, е заменета со Тој, а генитивно-акузативните конструкции за личните имиња се осовремени и во ревидираниот превод стојат во номинативната форма, со исклучок на Бог и Господ (кои остануваат „на Бога“, „на Господа“). Некои бугарски, српски и хрватски зборови, кои се беа провлекле во првото издание од 1990, се поправени. На пр. „насилие“ е заменето со „насилство“, „предимство“ со „предност“, „самрак“ со „мугра“, „ждреб“ со „ждребка“, „скерлет“ со „пурпур“ и др. (Поп-Атанасов 2008: 16–17). И други непотребни туѓи зборови се заменети со македонска лексика, а и некои фонетски особености кои не се својствени за македонскиот јазик се усогласени со македонската говорна традиција. Пишувањето на голем дел од личните имиња и топонимите е усогласено со еврејскиот оригинал.

Од правописна гледна точка, и кај преводот од 1990, и кај ревидираното издание од 2006 година, се истакнува употребата на големата буква за заменките и заменските форми кои се однесуваат на Бога, односно на Господа (Јас, Ти, Кого, Кому, Него Го, Нему Му и др.). Се забележува повторување на одделни зборови, најчесто заменски форми, но и предлози, веројатно со тенденција да се привлече вниманието на читателот или да може полесно да се запамети (Макаријоска 2008: 27).

Во однос на текстуалната подлошка, се забележува дека при ревидирањето на текстот се користи еврејскиот оригинал за Стариот завет, којшто се разликува од црковнословенскиот превод и старогрчката подлошка (LXX, преводот на Седумдесетте). Веројатно била намерата во едно издание да се спојат двете верзии, па можно е оттаму потекнуваат и заградите на почетокот од Библијата, кои би ги бележеле подолгите верзии на LXX, кои потоа исчезнуваат.

Но, и покрај сите забелешки, ревидираното издание содржи прочистен текст, каде што се поправени бројни грешки и пропустиво првото издание. Посебен придонес е даден во поправањето и воедначувањето

на имињата, со што е применет соодветен критериум. Имено, познато е дека библиските имиња можат да бидат пренесени или транскрибирани според еврејскиот оригинал или според црковнословенскиот превод, којшто, пак, се користи со старогрчкиот превод LXX. Сите новозаветни имиња и топоними, како и сите старозаветни имиња кои се среќаваат во Новиот завет се транскрибирани според црковнословенската, односно старогрчката верзија. Тоа значи дека не се менувани имињата за коишто се смета дека се одомаќени или добро познати. Сите имиња и топоними, пак, кои се среќаваат до пет пати во Стариот завет, се понашени според еврејскиот оригинал.

Со текот на годините се почувствува потреба за нов превод на современ македонски јазик, со запазување на белегот и богатството на црковнословенското наследство, но со примена на лексика и синтакса, со кои се одликува современиот македонски јазик. Критериумите се развиваа во насока на размислувањата на Блаже Конески, кој беше забележал: „во историскиот развиток на нашиот јазик се измениле надворешно извесни стари словенски наставки или станале непродуктивни и им отстапиле место на нови начини за зборообразување – па поради сето тоа црковнословенските треба по форма да се сообразат со денешната состојба на зборообразувањето во нашиот јазик“ (Конески 2021: 76). Тоа значи дека замислата била да се подготвите текст што ќе биде поразбирлив за помладите поколенија и којшто ќе ја пренесе содржината на новозаветниот текст во согласност со карактеристиките на современиот македонски јазик.

### **Тековни преведувачки активности на Светото писмо**

Новото издание на Новиот завет, коешто ќе треба да се појави кон крајот на 2023 година, ќе биде прв превод на македонски јазик од изворниот грчки текст. За изворници биле користени две уважувани изданија на оригиналниот текст и тоа: изданието подготвено во 1904 година од Б. Антониадес, а поправено во 1912 година и изданието на Робинсон-Пјерпонт, објавено во 1991. На оние места каде што овие две изданија се разликуваат едно од друго, земено е она коешто, во тој случај, е истоветно со црковнословенскиот текст на Новиот завет. Притоа, како споредбени текстови биле ползувани и бројни современи преводи.

На секоја книга ќе ѝ претходи вовед со кратки белешки околу авторството, настанувањето и содржината на новозаветниот спис, а на крајот ќе биде поставен додаток краток библиски речник за мерки и



монети. Кратенките за книгите, како и имињата и називите во текстот се преземени од последното македонско издание на Светото писмо, додека поделбата на глави и стихови е направена според изворниот текст.

По она во 2001 година, следната 2024 година ќе бидат отпечатени две изданија на Псалтирот, како што беше претходно спомнато: едното како превод од еврејскиот оригинал, а другото од грчкиот превод на LXX. Една од главните карактеристики на преводот е дека тој треба да биде на современ македонски јазик, обраќајќи при понашувањето посебно внимание врз запазувањето на неговата поетска форма. Познато е дека во Црквата псалмите се најупотребуваниот старозаветен текст и дека отсекогаш заземале посебно место, и по засебните молитви, и во заедничкото богослужение, па затоа при преведувањето посебно се става акцент врз поетичноста на преводот, со можност истиот понатаму да биде употребуван во црковното богослужение.

На крајот, потребно е да се потсети дека сите погоре споменати изданија на превод на Светото писмо на современ македонски јазик во целост или во делови се во сопственост или координација со Македонското библиско здружение, чија главна активност се состои токму во преведувањето на Светото писмо.

### Користена литература

Гиревски Ацо, 2004: *Македонскиот превод на Библијата*, Православен богословски факултет, Скопје.

Илиевски Петар, 2006: „Краток преглед на историјата на македонскиот превод на престолното евангелие“, *Јубилеен зборник: 25 години митрополиј Тимотеј*, Дебарско-кичевска епархија, Охрид, 217–224.

Конески Блаже, 2021: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик*, МАНУ Скопје.

Лилјана Макаријоска, 2008: „Македонскиот јазик во современиот библиски превод и во изданијата на МПЦ“, *Македонскиот јазик во современиот превод на Библијата*, Православен богословски факултет, Скопје, 23–35.

Поп-Атанасов Ѓорѓи, „Белешки кон јазикот на македонскиот превод на Библијата“, *Македонскиот јазик во современиот превод на Библијата*, Православен богословски факултет, Скопје 2008, 13–19.